

Az 1704. évi gyöngyösi béketárgyalásokról

Misóczki Lajos

1703 májusában a lengyelországi Brezán/Brezna várában II. Rákóczi Ferenc és a felkelt bujdosókat képviselő Esze Tamás megegyezett azzal a céllal, hogy Magyarország állami önállóságáért Habsburgellenes támadást indítanak. Május 6-án a brezáni kiáltvánnyal és a *Cum Deo pro Patria et Libertate* jelszóval Rákóczi fegyverbe hívta a nemeseket és nemtelenekeket, világi és egyházi embereket. Ez a jelmondat került a zászlókra, amely kifejezte, hogy a keresztény Európával szövetkezve akar az országos és társadalmi szabadságért harcolni.¹ A zászlók átadása nem volt az azonnali felkelés jele. A támadás időpontja még függőben maradt. Azonban az itthoni események cselekvésre készítettek. Híre jött, hogy gr. Nigrelli, Ottavionak, a felső-magyarországi főkapitánynak parancsára a vármegyék a hegyekben szervezkedők lerohanására készülnek.

Erre a Lengyelországból visszatért Esze Tamás a szabadságzászlókat a felkelők kezébe adta, akik május 21-én Tarpa, Vári és 22-én Beregszász piacán kibontották. Ezzel elindult a tiszaháti felkelés. Azonban Károlyi Sándor császári és vármegyei csapatokkal június 7-én Dolhánál szétkergette a kevés számú felkelőket. Rákóczi a vereség hallatán azonnal döntött. Magyarországra jön, és az események további irányítását kezébe veszi. Rákóczi döntése úgy kapcsolta össze a főúri-nemesi szervezkedést és a tiszaháti jobbágy-ság felkelését, hogy az magába foglalta a leendő új magyar állam programját.² Miközben sebtében szervezett seregével július 14-én sikerrel küzdött a császáriakkal Tiszabecsnél, Északkelet-Magyarországon általános felkelés indult. Rákóczi előtt kaput nyitott Ecsed, Kálló és Debrecen. A kibontakozott és a tiszántúli hadjárattal megalapozott sikereket folytatva Heves és Külső-Szolnok vármegye déli erőssége, Szolnok szeptember 21-én Rákóczihoz került, majd Felső-Magyarországon Szendrő, Krasznahorka, Rimaszombat,

¹ R. Várkonyi Ágnes 1989, 173. Hivatkozik Századok, 1954. 315. Esze Tamás: II. Rákóczi Ferenc breznai kiáltványa. Spangár András 1734, 69. Köpeczi Béla—R. Várkonyi Ágnes 1976, 114. Hadtörténelmi Közlemények, 2003. szept.—dec., 776—805.: Gebei Sándor: II. Ágost lengyel király és a magyar ügy, 1701—1703. 792.

² R. Várkonyi Ágnes 1989, 175. Rákóczi Ferenc 1985, 57. Asztalos Miklós 2000, 131. ifj. Barta János 2000, 19. Sára János 2001, 329.

Ajnácskő, Fülek, Losonc, Korpona, Selmezbánya, Léva, valamint Szécsény, Hatvan, Garam-szentbenedek, Kékkő és Gács is. A vetési pátenssel, amelynek egyik, augusztus 29-én keltezett példányát Heves vármegyéhez küldte, Rákóczi széteszlatta a nemeseknek és vármegyéknek a seregébe állt jobbágyok iránti bizalmatlanságát, amely a társadalmi érdekegység kialakítását szolgálta:³ „Mi Fejedelem, Felső Vadászi Rákóczy Ferenc... Adjuk tudomására mindenkinek ezen megnyomorodott hazánkban, s nevezet szerint Heves vármegyében lakozó egyházi s világi, úri s nemesi és fegyver viselő vagy fegyverviselhető, egyszóval minden rendű embereknek, ... hogy valaki nemesi szabadságunk ily törvénytelen és számlálhatatlan sérődésit, az idegen német nemzetnek zaklatásait s kegyetlen rongálásait... magyar igaz véreből érti (érzi), szabadságát szereti, szabadulását óhajtja — három napok alatt ezen patensünknek publicitásától fogva, táborunkban bejelentse magát... Ezen patensünket pedig városi és falusi bírák helyből helybe sietséggel küldjék, minden helyben bemutatván mind uraknak, mind szegényeknek...”⁴

A pátensben foglaltak nyilvánosságra jutottak Gyöngyösön is; A ferencsek, biztonságuk érdekében, az esetleges rajtaütést elkerülendő, Rákóczi szatmári táborába siettek védelemért. A fejedelem szeptember 3-án ki is állította az oltalomlevelet: „...Gyöngyösi Klostromban levő Patereinknek es hiveinknek (védelmében)... Személyek szerint parancsollyuk, se személyekben haborgatni, ... sokkal inkább Templom, s keretésen belül Templomokban (rendházban) s Skolákban kárt tenni, s fel verni... meg ne probaljak...”⁵ Bizonyára egyikük sem gondolt akkor arra, hogy néhány hónap múltán vendéglátásukkal fogják megköszönni ezt a védő, oltalmazó levelet. 1704 elején már a dunántúli térség is Rákóczit uralta.

A még 1701-ben kezdődött spanyol örökösödési háború 1703 második felétől Habsburg vereségekkel folyt. Sorra kísérte a hadiszerencse a franciákat, bajorokat (és a magyar felkelőket). E katonai sikereket 1703/1704 telén egyéb kedvező külpolitikai események követték: XIV. Lajos francia király pénzsegélye gazdasági téren — a lehetséges francia és bajor közvetlen katonai támogatás vagy együttműködés pedig európai, nemzetközi szinten szerzett tekintélyt Rákóczinak. Ez a tekintély olyan jelentősre nőtt az eu-

³ R. Várkonyi Ágnes 1989, 180. Szakály Ferenc 1990, 300. Ifj. Barta János 2000, 19. Zachar József 2003, 193.

⁴ A vetési pátens Heves és Külső-Szolnok vármegyéhez címezett eredeti szövege HML IV-1/a/12. Heves és (Külső-)Solnok Vármegye Nemesi Közgyűlésének (Congregatio Inclytorum) iratai, 1703. okt. 14-i bejegyzés, 2—4. Elsőként közölte Leskó József 1907, 361—362.

⁵ Karácsonyi János 1922, 512. Hivatkozik GYFL, Protocollum, 1703. I. 13. Bachó László, Dezséri 1938, 9—10.

rópai politikai életben, hogy amidőn a lengyel országgyűlés 1704. január 24-én felfüggesztette II. Ágost királyi hatalmát, a három közül (Sobieski, Jan — XII. Károly — II. Rákóczi Ferenc) ő volt az egyik királyjelölt. Rákóczi mellett szólt Radziejowski bíboros és Lubomirski marsall, mindkettő befolyásos lengyel politikus, tekintélyes közéleti személy, továbbá kiterjedt táboruk. Rákóczi nem fogadta el a megtisztelő lehetőséget: „Minthogy a háborút enhazám szabadságáért kezdtem... (ezért) sem célszerűnek, sem becsületemmel megegyezőnek nem tartottam idegen ország koronájáért és enhasznomért hazám ügyét cserben hagyni s elhagyni hazámat...”⁶

Rákóczi elérkezettnek látta az időt arra, hogy a felkelést indokolja, és azt nyilvánosság elé tárja. 1704 januárjában előbb latinul írt, *Recrudescunt diutina in clytae gentis Hungariae vulnera...* kezdetű, aztán februárban magyarul, németül, franciául és hollandul is közzétett kiáltványával a világ népei elé tárta háborújának okait és céljait.⁷ Indokolásul felsorolta a Habsburgoktól elszenvedett sérelmeket, amelyek a nemzetet a fegyveres tettekre készítették.⁸

„Nyilvánvaló legyen — hangzott végső kicsengése — ... a keresztény világ előtt a magyar nemzetnek igazi fegyvere... Mi édes hazánknak az ausztriai járom alól való kiszabadítására... életünket, javainkat, s utolsó csepp vérünket is önként fölszenteljük. És hogy e fegyverfogásunkban nincs semmi negédségünk (gőgös szándékunk), nyerekedésünk s magános dicsőségünk, az Isten előtt, a szent angyalok előtt józan jó lelkiismerettel... nyilvánvalóvá tesszük.”⁹

1703 őszén, telén az ország akkori 72 vármegyéjéből már csak tíz maradt meg a király hűségében.¹⁰

Béketárgyalások Gyöngyösön

Az első tárgyalás 1704 márciusában

1704. január 2-án I. Lipót megbízta Széchényi Pál kalocsai érseket, hogy a béke lehetőségéről tárgyaljon gr. Bercsényi Miklóssal és br. Károlyi Sándorral. Széchényi Bercsényivel és Károlyival Lébényszentmiklóson majd

⁶ Asztalos Miklós 2000, 154.

⁷ Acsády Ignác 1898, 572. R. Várkonyi Ágnes 1989, 184. „Megújulnak a dicsőséges magyar nemzetnek régi sebei...” Heckenast Gusztáv 1953, 165.

⁸ Sára János 2001, 330.

⁹ Asztalos Miklós 2000, 156. A *Recrudescunt* Munkácson, 1703. Szent Iván hava (június) 7-i antedatálással keltezett. A valóság az, hogy 1704 február elején a nagyszombati nyomda jelentette meg.

¹⁰ Márki Sándor 1907, 118.

Ruszton tárgyalt is, de ők minden elől kitértek, hiszen Rákóczi beleegyezése híján semmit nem vállalhattak. Az, hogy Bécs tárgyalni óhajtott Rákóczival, azt mutatta, hogy „mozgalmának komolyságában most már kezdtek hinni; . . . a felkelés nem az a jelentéktelen parasztlázadás, aminek kezdetben látszott”.¹¹ A velencei követ azt jelentette hazulra, „hogy Bécsben a rettenetes általános”.¹² Rákóczi a puhatolózó megbeszélésről ezt jegyezte meg: „Bercsényi gróf Ruszt városában meghallgatta a kalocsai érsek ajánlatait, és azt tanácsolta e főpaprak, hogy kérjen útleveleket, és keressen föl engem a békére vonatkozó ügyek megtárgyalására. Ezt meg is adtam neki, és Gyöngyös városát jelöltem ki az értekezlet helyéül.”¹³ Rákóczi hozzáállása az indítandó békeértekezlet ügyéhez arra mutatott, hogy „nem a harc kedvéért fogott fegyvert, hanem az ország szabadságáért, s ezért a tárgyalások elöl nem zárkózott el”.¹⁴ „Nem kívánta a harcért való harcot.”¹⁵ Nyitott maradt, kik legyenek jelen a béketárgyaláson. A fejedelem állásfoglalását közölte is Bercsényi, feltétlenül meg kell hívni több európai ország követét is. Bécsben a követek helyett József királyra számítottak. Ezért Széchényi a tárgyalás sikere érdekében, az uralkodó tudtával azt javasolta, kérjék a magyarok Józsefet, az ifjabb királyt, közvetítsen apja, I. Lipót és Rákóczi között.¹⁶ Ezzel viszont a nyugati tengeri hatalmak békegaranciáját hagyta figyelmen kívül, pedig ahhoz Rákóczi legfőképpen ragaszkodott. Rákóczi ezzel kapcsolatban a Széchényihez írt, február 5-i válaszában rámutatott, hogyan is lehetne jó békét teremteni, hiszen a napokban az uralkodó még a törököt is rá akarta venni, támadja meg a felkelőket. A többek között ezért is szükséges a nyugati államok követeinek jelenléte a béketárgyaláson, valamint azoknak az államoknak a békegaranciája. I. Lipót végül is meghátrált, ezért aztán a tárgyalásokból József ki is maradt.

Hely- és időkielölés

Rákóczi lehet, hogy eleinte Egerre gondolhatott a helyszín kiválasztásakor, bár fentebb láthattuk, már az év elején Gyöngyöst javasolta. Hiszen Eger nemcsak mint róm. kat. püspöki központ és a kettős, Heves és Külső-Szolnok vármegye székhelye volt, és kapott méltó figyelmet már a szabadságharc első évében, hanem a vára is fontos szerepet játszott. Ezért a megszerzése kiemelt feladatot jelentett. A viszonylag gyenge ellenállást

¹¹ Balla Antal 1943, 130–131. Szekér J. Aloysius 1808, 301.

¹² Asztalos Miklós 2000, 150.

¹³ Rákóczi Ferenc 1985, 120.

¹⁴ Balla Antal 1934, 99.

¹⁵ Forgács Ferenc 1929, 23.

¹⁶ Acsády Ignác 1898, 572.

megtörve 1703. október 31-én gr. Bercsényi Miklós el is foglalta a várost. A püspök főispán, Telekessy István látva, hogy nem a katolikusok megtörése a cél, hűséget esküdött Rákóczinak.¹⁷ A kurucok körülzárták a várat, de sikeres ostroma helyett — indokolatlanul — november 9-én felgyújtották a várost. Végül is a várostromot 1704. március 9-én Rákóczi irányításával indították meg. Ilyen körülmények folytán szó sem lehetett a tárgyalás színhelyeként Egerről. Rákóczi még január elején Miskolcon vette kézhez gr. Bercsényi levelét, amelyben őt a kalocsai érsek, Széchényi az egyezkedési szándékáról értesítette, és kérte a tanácskozás helyének megjelölésére.¹⁸

A fentebb már említett *Recrudescunt* kezdetű kiáltvány első példányát gr. Bercsényi március 9-én, Semptén átadta Hamel-Bruyninx, Jacob Jannak, a bécsi holland követnek. Anglia és Hollandia, a spanyol örökösödési háborúban a Habsburgok két szövetségese, nagyon figyelte a magyar—osztrák fegyveres eseményeket. Ugyanis a magyar felkelés tekintélyes német erőt fogott vissza, ezért a két kormány felajánlotta Bécsnek a közvetítést (mediációt).¹⁹ A holland követ szerint a lakosság is nagyon várta a békét: „...Idejövet (= Magyarországra) és visszatérve (= Bécsbe)... igen erős békevágyat tapasztaltam a városokban és falvakban, amelyeken áthaladtam... Áldásukat adták, és jókívánásaikat fejezték ki a tárgyalások sikeréért. Fehér zászlókat tűztek ki...”²⁰ A manifesztum nagyon megragadta Bruyninxnak, majd Stepney, Georgenak, a bécsi angol követnek a figyelmét, sőt együttérzésüket is elnyerte. (Sajnos a tárgyalás eredményét ez nem befolyásolta.) Bruyninx különben arról tájékoztatta Bécset, hogy a magyarok szabad nemzetként akarnak a béketárgyaláson részt venni, és biztosítékot követelnek a kötetendő megegyezés megtartására. Ugyanis annyiszor megcsalattak, hogy garanciák nélkül nem bízhatnak az osztrák ház ígéretében.²¹ Rákóczi ragaszkodott a leendő béke angol és holland garanciájához.²²

A gyöngyösi születésű főpapnak, Széchényinek a közvetítési szándékát Rákóczi bizalommal fogadta. „Az érseket veleszületett igaz magyar lelke indította a közvetítés útjára, s a magyar vér sugallja neki, hogy ott a legalkalmasabb idő a közbékességgel egyszersmind az ősi szabadság visszahe-

¹⁷ Szederkényi Nándor 1893, 90. Gorové László, Gattáji 1828/1876 221. Hivatkozik Katona István:

Historia critica regum Hungariae... 36. kötet, 520. (1—42. Buda, Vác, Kalocsa, 1778—1818)

¹⁸ Szederkényi Nándor 1893, 93. Az egri eseményekhez Nagy József 1978, 184—187.

¹⁹ Köpeczi Béla—R. Várkonyi Ágnes 1976, 158.

²⁰ Köpeczi Béla—R. Várkonyi Ágnes 1976, 159.

²¹ Asztalos Miklós 2000, 156—157.

²² Windisch, Karl Gottlieb 1784, 471. Spányik, Glicer 1820, 507.

lyezésére.”²³ Sokan ismerték magyar nemzetének szeretetét, ugyanakkor az uralkodó iránti hűségét. Másfélszáz év múltán egyik életrajzírója ekképp méltatta: „A nagy férfiak közül némelyek... inkább hasonlítanak a meteorhoz, amely anélkül, hogy tudnók, honnan jött — hirtelen támad (megjelenik), és befutván égi pályáját,... akkor legfényesebb. Széchényi Pál (ezekhez) tartozott...”²⁴ Rákóczi a tárgyalások színhelyéül végképp Gyöngyöst választotta. „Gyöngyös városát jelöltem ki az értekezlet helyéül” — emlékezett rá a részletes Memoárban.²⁵ Bizonyára a Gyöngyös iránti személyes vonzalma is közrejátszott ebben. Rákóczi a város egyik földesura volt. A ferences kolostor szerzetesei tisztelettel őrizték édesapjának, I. Rákóczi Ferencnek emlékét. Ugyanis a könyvtáruk féltett gyűjteményébe zárták a fejedelem temetésén tartott gyászbeszédék összefoglaló kötetét. (Ez a mai napig megvan.) Az itteni Szent Ferenc rendiek között élt P. Bárkányi János, aki nemcsak legfőbb lelki támasza volt a munkácsi vár ostromakor édesanyjának, Zrínyi Ilonának, hanem a gyermek Rákóczi Ferencet nevelte, és tanította is. 1694-ben és 1700-ban feleségével járt Rákóczi Gyöngyösön. Utóbb útutazóban Sárospatakra karácsonykor mindketten itt időztek. „Pár napig... Gyöngyösre, a magam városába mentünk, és... ott töltöttük a karácsonyt” — emlékezett vissza Rákóczi.²⁶ Most bizonyára nemcsak a béketárgyalásra készült, hanem a szívéhez közeli gyöngyösiakkal és az éppen ott tartózkodó Bárkányi páterrel való találkozáshoz is.²⁷

Emlékiratában ekképpen idézte meg a várakozással teli, tárgyaláshoz vezető útját: „Március végén elhagytam (Eger) ostromát, és csupán testőreim kíséretében Gyöngyösre mentem az érsekkel tárgyalni. Elrendeltem Bercsényinek és a felső-magyarországi megyék főembereinek, hogy ők is oda-
jőjjenek. Bercsényi gróf gyakran dicsérte nekem e főpap (Szécsényi) szép tulajdonságait, és említette, mennyire szereti a haza szabadságát. Ugyanezért még bebörtönöztetésem előtt gyanús volt a bécsi udvar szemében. Lipót császár csupán azért küldte őt a háború alkalmából hozzám, hogy a

²³ Századok, 1882. ápr. 15, 280. Lánczy Gyula: Széchényi Pál kalocsai érsek s a magyar nemzeti politika. Hivatkozik Miller, J. Ferdinánd: Epistolae archiepiscoporum Georgii Strigoniensis et Pauli Colocensis e comitibus Széchényi, I—II. Pest, 1807. Levél II. Rákóczi Ferenchez: „...Videtur autem mihi dictare id ipse sanguis Hungarus, esse nunc tempus acceptabile, et restituendae avitae Libertatis, cum universal tranquillitate, occussionem longe praestantissimam...” 71—72.

²⁴ Pados János 1862, 3.

²⁵ Rákóczi Ferenc 1985, 120—121.

²⁶ II. Rákóczi Ferenc 1942, 19. és Új Ember 1976. ápr. 18., 4. Szántó Konrád: Rákóczi húsvétja Gyöngyösön

²⁷ Molnár József 1969, 16. Bárkányi Jánosra vö.: P. König Kelemen 1931, 184—195.

nemzetnek megmutassa, milyen szabadságszerető embert választott, és ezzel is bizonyítsa, milyen őszintén kívánja helyreállítani a szabadságot. Ezért adták a főpap mellé Szirmay István nádori ítélőmestert, fogságom társát és Okolicsányi Pált, a híres ügyvédet, akit ugyancsak azzal vádoltak, hogy összejátszik velünk.”²⁸ (A Széchényi Pál vezette császári küldöttek eredetileg nem akartak egyebet felajánlani, mint fegyvernyugvást és amnesztiát.)²⁹

A meghívottak. A béketárgyalási pontok előterjesztése

Rákóczi tehát a tizennégy felső-magyarországi vármegye nemeseit valamint a katolikus és protestáns rendek küldötteit is meghívta Gyöngyösre. Megjelent az 1704. február 8-án, Miskolcon megalapított *Consilium Aulicum*, azaz az *Udvári Tanács* néhány tagja is.³⁰ Március 17-én a béketárgyalásra összeseregletteket és kíséretüket valószínű Tímár János, a város főbírója üdvözölte, és utána P. Kiss Tamás, a ferences rendház főnöke vezette a templomba.³¹ Akkor a gyöngyösi ferences barátok temploma még eredeti csúcsíves alakjában állt. A török megszállás utáni helyreállítással osztatlan elrendezésű, egyhajós építmény volt. Most, az 1700-ban elindított kolostorbővítést, azaz az építkezést a tárgyalás idejére abbahagyták.³² A templomban a szentmisét Széchényi érsek tartotta, és mondta a Veni Sanctet a béketárgyalás sikeréért.³³ A templomból a fejedelem házába vonultak a tárgyalók. A tanácskozást maga Rákóczi nyitotta meg.³⁴ Megjelent a meghívottak között Ferriol, Michel Louis isztambuli francia követségi titkár, Fierville le Hérissey, Louis francia, két lengyel és néhány nap múlva a török követ is. A tárgyaláshoz közvetlenül nem kapcsolódott, de Rákóczi soron kívül mégis meghallgatta a protestánsok követeléseit, a szabad vallásgyakorlat helyreállításáról illetve megerősítéséről, amelyet a dunavidéki nemesség nevében Fodor László és Retes János terjesztett elő. Rákóczi a követelést úgy vette le a napirendről, hogy emlékeztette őket, azzal majd az országgyűlésen foglalkoznak. Ezután elkezdődött a fegyverszüneti tárgyalás.³⁵

²⁸ Rákóczi Ferenc 1985, 121. Márki Sándor 1907, 326.

²⁹ Köpeczi Béla—R. Várkonyi Ágnes 1976, 159.

³⁰ Molnár József 1969, 16.

³¹ Fridrich, Urban R. P. F. 1759, 9.

³² Szabó György Piusz 1921, 256. Új Ember, 1976. ápr. 18., 4. Szántó Konrád: Rákóczi húsvétja Gyöngyösön

³³ Molnár József 1969, 16. Hivatkozik Márki Sándor 1910, 36.

³⁴ R. Várkonyi Ágnes 1989, 185. Bachó László, Dezséri 1938, 26. Ettől eltér Szederkényi Nándor 1893, 93. A tárgyalások vélt színhelyét, a Rákóczi házat 1904 óta emléktábla jelöli.

³⁵ Bachó László, Dezséri 1938, 28.

Széchenyi, Okolicsányi és Szirmay tárgyalási alapul, a császári ígéretek, felhatalmazásnak megfelelően az ország szabadságának helyreállítását jelölte meg.

Az előterjesztett pontok a következők voltak:

1. „Declarálta vala. . . ő Felsége, hogy a Magyarokat Országok Törvénye szerint, Religiójok szabadságában kivánnya oltalmazni.

2. Azoknak, kik ellene partótt ütöttek, grátiát nyújt, és őket Jószágaikban és tiszteikben viszont helyhezseti, az egész Országban minden Jobbagyok igasságait, a Boszniai és a Sopronyi Anno 1681. és 1687. folytatott Articulus szerint fölszabadítani.

3. Hogy minden panaszok Caessáltassanak (figyeltessenek); mihelyest az Ország megtsillapodnék, azonnal Dieta tartattatnék; az sónak ára megöltsósodnék és a Contributio (közadó) avagy Portio (hadiadó vagy illeték) füstben menne.

4. El végeztetett, hogy a Magyar Országi Borok a szomszéd és Morvántúl lévő Országokban is szabadon vitettetnének, hogy penig ezenn egygyezés annál alkalmatossabban effectuáltatnék (végrehajtatnék), Armistitium (fegyverszünet) publicáltatott (közzététetett).³⁶

Rákóczi az általános és hangzatos császári célmegfogalmazást foghatóvá tette, és úgy tárta elő. A legégetőbbnek tartott orvosolandó sérelmeket 25 pontban foglalta össze a nemzet kívánságaként (*gyöngyösi 25 pont*):³⁷

1. A megegyezés feltételeinek betartásáért Anglia, Hollandia, Svéd- és Lengyelország vállaljanak kezességet.

2. A király még a tárgyalások megkezdése előtt hívja vissza Heistert és Rabutint.

3. Az uralkodó gyakran tartózkodjék Magyarországon.

4. Tartsa tiszteletben a szabadságjogokat, különösen a szabad választás jogát és András király törvényeit.³⁸

5. Minden harmadik évben hívja össze az országgyűlést.

6. A közügyek megtárgyalásába vonja be a magyarokat.

7. Az idegen katonaság az országot hagyja el.

8. A nádor és a bíróságok hatáskörét állítsa vissza.

9. Katolikus egyházi javadalmakat idegeneknek ne adományozzon.

10. A vallásszabadságot biztosító törvényeket hajtsa végre.

11. A szabad királyi városok kapják vissza törvényhatósági jogaikat.

³⁶ M. Kovács János 1742, 53.

³⁷ Bachó László, Dezséri 1938, 29—30.

³⁸ Az utóbbi utalás II. András 1222. évi aranybullájának 31. pontjára vonatkozott. Ez a fegyveres ellenállás joga volt arra az esetre, ha a király az ígértét a bullában foglaltak valamelyikére nem tartja meg. Kolosvári Sándor—Óvári Kelemen 1899, 143—145.

12. A magyar kincstár ne függjön az udvartól.
13. A sóval és élelmi cikkekkel való kereskedés legyen szabad.
14. Magyarországon csak magyarok viselhessenek tisztséget.
15. Az országgyűlésen megszavazottakon kívül más adót ne szabadjon szedni.
16. A törököktől visszahódított országrészeket vissza kell csatolni.
17. A töröktől visszahódítás címén elvett birtokokat adják vissza előbbi gazdáiknak.
18. Minden, a magyar törvények értelmében jogtalanul működő törvényszék és bizottság azonnal szüntesse be működését.
19. A király semmisítse meg az idegen bíróságoknak Rákóczi Ferenc ellen törvénytelenül hozott ítéleteit.
20. Az idegenek által az országban törvénytelenül szerzett birtokokat vissza kell adni.
21. A bécsi magyar kancelláriát a király tisztítsa meg a magyar törvényeket nem értő idegenektől, és szervezze újra.
22. Adja vissza a jászok, kunok és más népek elkobzott jogait.
23. Szerezze vissza az idegen kézre került koronajavakat.
24. A jezsuiták távozzanak az országból.
25. A király bízza meg Rákóczi Ferencet és Széchényi Pál érseket, keressenek módot, miként lehetne Erdély szabadságát biztosítani és megakadályozni, hogy Törökországhoz csatlakozzék.”³⁹

A tárgyalás menete

Jogos volt a 25 pontnak, mint tárgyalási alapnak az előterjesztése. Ugyanis I. Lipót megbízottainak hangzatos előterjesztéseiben Rákóczi meglátta a csapdákat. Emlékirataiban ekképpen szólt róluk: „Meg akarták ismerni a nagy mozgalom okát és kegyelmet, jóakaratot, őszinteséget és a szabadság túlságosan is általánosságban mozgó helyreállítását ígérték. Válaszomban számukra hánytam a sok királyi szószegést, csalárd szerződést, becsapást és törvénytisértést, és különleges elhatározásokat kértem a nevemben közrebocsátott kiáltványban előadott sérelmek orvoslására.”⁴⁰

A bécsi udvar ígéreteiről, szószegéseiről országszerte tudott a lakosság. Tapasztalatát az egyik ismeretlen, egykorú verselő ekképpen fűzte rímekbe:

³⁹ Tételes felsorolása közel azonos szóhasználattal: Márki Sándor 1907, 326—327., Márki Sándor 1910, 36., Bachó László, Dezséri 1938, 29., Sereg József 2001, 59.

⁴⁰ Rákóczi Ferenc 1985, 122.

„Ne higgy magyar a németnek,
 Akármivel hitegetnek;
 Mert ha ád is nagy levelet,
 Mint a kerek köpönyeged,
 S pecsétet üt olyat rája,
 Mint a holdnak karimája
 Nincsen abban semmi virtus
 Verje meg a Jézus Krisztus!”⁴¹

Éppen a lipóti hitszegés kivédésére állította Rákóczi első helyre a 25 pontos követeléseik közül az említett négy állam kezességét. Noha már az első pontot semmisnek nyilvánította Bécs három küldötte, a további pontok mégis terítékre jutottak.

Második helyre katonapolitikai kérdés került, amelyhez a 7. pontban foglalt kapcsolódott: Az uralkodó azonnal váltsa le Magyarországot és Erdély idegen katonai parancsnokait, és vonja ki az idegen katonaságot. Ezzel Rákóczi hozzáláthatott volna a már kuruc seregre alapozott nemzeti haderő megszervezéséhez.

Az államjogi, kormányzati követeléseket felsoroló pontok között egyrészt az uralkodó hazai tartózkodásának folytonossága (3.), a rendszeresen működő országgyűlés (5.), másrészt az országrészek területi-közigazgatási egyesítése (16.), harmadrészt a magyar főhatóságok és bíróságok jogkörének visszaállítása (8., 18., 21.) szerepelt. Bár a pontok a magyar nemzetállamot körvonalazták, a Habsburg házzal szakításról nem volt szó. Igaz, a szabad (ki nem mondott király) választásra a II. András-féle ellenállási jog emlegetésével is gondolhattak (4.).

Általános nemzeti ügyet szorgalmazott a 11. és 14., kiváltságokat a 22. pont.

A személyi-lelkiismereti vagy vallásszabadsági kérésekkel a 10. és a 24. pont foglalkozott. Az utóbbi felemásan, mert a jezsuiták távozásáról szólt.

Legtöbb pont gazdasági ügyeket sorolt, amely tény a leginkább szorító országos és egyéni érdekeket világította meg. Nemzeti ügy mellett szólt az önálló magyar kincstár igénye (12.), az országgyűlési megajánlással kivetett adó (15.), az idegeneknek juttatott koronajavak visszavétele (23.). Földbirtoküggyel közvetlenül két pont. A jogtalanul kapott földdel a 20. és a töröktől visszaszerzett, de nem a volt tulajdonosainak juttatott birtokkal a 17. pont foglalkozott. Előkerült a szabad kereskedelem ügye is (13.).

A Rákóczi elleni bírósági ítéletek megsemmisítése nemcsak felmentette, hanem törvényesítette volna addigi intézkedéseit (19.).

⁴¹ Beöthy Zsolt 1899, 457—458. Forgács Ferenc 1929, 23—24.

A zárópont reményt villantott Rákóczi és Széchényi kapcsolattartásához a közös érdekű Erdély ügyében, kizárva Erdély csatlakozását Törökországhoz.

Ezek egyike sem volt forradalmi kívánság.⁴² A várt vita, az érdemi tanácskozás mégis elmaradt. Ha akad is valamely elfogadható békepont, értéke kétséges maradt volna. Hiszen Rákóczi mindent arra alapozott, „hogya több külföldi hatalom kezességével biztosított békét”⁴³ érjen el. Viszont éppen ez nem vált valóra. Bécs egyetlen kezest sem fogadott el. Viszont az európai államok nem vitték kezességig Rákóczi, azaz a magyar béke ügyét. „Nem volt nehéz kitalálni, hogy a bécsi udvar idegenkedik az ilyen békétől. Ez az első megbeszélés csak néhány napig tartott” — jegyezte meg Rákóczi az Emlékiratokban.⁴⁴

A tanácskozáson megjelent külföldi követek véleménye megoszlott. A hollandi ügy találta, sokan már Rákóczi királlyá választására gondolnak. Annak ellenére vélekedett így, hogy az értekezleten Rákóczi nem jelentette be a trónigényét. Nyilatkozatában Rákóczi éppen arra utalt, hogy királyt csak szabad választással lehet trónra emelni a kieroszakolt örökös királyság eltörlése után.⁴⁵ Viszont a bécsi angol követ, Stepney, George 1704. április 12-én az angol külügyminiszterhez, Hedgeshez írt jelentésében elfogulatlanul látta az eseményeket, összefüggéseket: „(A) császári udvarnak a kibékülése nem őszinte, és a magyaroknak igazuk van, amikor azt állítják, a fegyvernyugvással Bécsből csak olyan feltételeket kínálnak nekik, amelyek csupán arra valók, hogy őket és nemzetüket kijátsszák... Némely császári miniszter... csak színre alkudozik, titokban azonban gátolja a magyarokkal való kiegyezést... Amíg a bécsi udvar a békéről tárgyal... addig ugyanez az udvar nem áttal egyszermind a leggyalázatosabb módszerekhez folyamodni, és a felkelők fejének életére tör...”⁴⁶

Az érsek nem érte el még az alapvető, a bécsi sugallatú fegyverszüneti megállapodást sem.⁴⁷ A tárgyalás záró napján, március 27-én még láthatta, hogy miképpen ünneplik Rákóczi 28. születésnapját a megjelent diplomaták, katonák, főurak és közemberek, valamint a gyöngyösiek. Hallhatta a jókívánságokat. Mégsem azokra figyelt, hanem éppen a gyöngyösiek között

⁴² Márki Sándor 1907, 327.

⁴³ Rákóczi Ferenc 1985, 121. Windisch, Karl Gottlieb 1784, 471. Spányik, Glicer 1820, 507.

⁴⁴ Rákóczi Ferenc 1985, 122. Vö.: Nagy Béni 1909, 564—565. Nagy József 1978, 187.

⁴⁵ Márki Sándor 1907, 327.

⁴⁶ Száva István 1971, 138. Márki Sándor 1907, 330. Hivatkozik Stepney említett jelentésére.

⁴⁷ Márki Sándor 1907, 327. Bachó László, Dezséri 1938, 30.

folyó nyílt beszélgetésre, amelyek közül Bécsben a következőket tolmácsolta: „Gyöngyösön a papok és a nemesek egyenesen megmondták Rákóczinak és Bercsényinek, nekik nem kell sem király, sem császár.”⁴⁸ Az I. Lipótnak április 2-án átadott, a gyöngyösi megbeszélésről szóló jelentésében a többek között arra is rámutatott, hogy a parasztlázadásnak vélt magyarországi megmozdulás (amelyet még 1703-ban Bécsben kinevettek) „európai jelentőségű szabadságharcra izmosodott...”⁴⁹

Március 29-én Rákóczi is Széchényi is elköszönt, és Gyöngyösről mindkettő távozott. Rákóczi Egerbe, Széchényi Bécsbe.⁵⁰

Annak ellenére, hogy a gyöngyösi találkozó sikertelenül végződött, irányt mutatott Rákóczi későbbi megbeszéléseihez; „A gyöngyösi értekezlet megadta az alaphangulatot a fejedelem minden további béketárgyalásához”⁵¹, fő cél maradt a nemzet jogos kívánságának megfelelően a szabadság helyreállítása. Végso soron a nemzet kívánsága, azaz Rákóczi 25 pontos követelése a leendő, független, magyar alkotmányos királyság legfontosabb politikai és gazdasági ügyeit, területi egységét és katonai függetlenségét fogalmazta meg. Több pontja az 1848. március 15-i 12 pont „előfogalmazása” volt.⁵²

A második gyöngyösi tárgyalás 1704 augusztusában

A megegyezés lehetőségét sem I. Lipót, sem Rákóczi nem vetette el. A császár időhúzásként a katonai felkészülés, újabb csapások és az európai államok rokonszenvének elnyerése érdekében — Rákóczi a szabadság mielőbbi megszerzése ügyében akart tárgyalni.

Rákóczit már május 18-án utolérte solti táborában I. Lipót újabb békejavaslatával Széchényi Pál érsek. Az érsek ismételt követküldetésével az uralkodó álnokul most azt erősítette, hogy személyével eleve elfogadható alaphangulatot akar teremteni a tárgyaláshoz. Néhány nap alatt kiderült, a békejavaslat tárgyalhatatlan.⁵³

A hadiszerencse váltakozását mutatta a június 13-i kuruc csatavesztés Koroncónál és a július 4-i kuruc győzelem Szentgotthárdnál: Közben Rákóczi június 29-én elindítja bácskai hadjáratát, és útközben július 20-án már Szeged városát hódoltatja.

⁴⁸ Márki Sándor 1907, 329.

⁴⁹ Márki Sándor 1907, 327. Hivatkozik Katona István: *Historia critica regum Hungariae*. . . XXXVI. kötet, 545—547. (1—42. Buda, Vác, Kalocsa, 1778—1818)

⁵⁰ Márki Sándor 1907, 327. Vö.: Sebők László, Ethei 1880, 204—205.

⁵¹ Márki Sándor 1907, 327.

⁵² Sereg József 2001, 60.

⁵³ Péter Katalin—Somogyi Éva 1982, 532.

Július 8-án jelentős esemény következik Rákóczi életében. A gyulafehérvári országgyűlés Erdély fejedelmévé választja.⁵⁴

Sajnos a nyár végén kedvezőtlen hír érkezik a nyugat-európai hadszíntérről. Augusztus 13-án az osztrák—angol hadak Höchstädt (Blenheim) mellett megverték a francia—bajor seregeket, Rákóczi fejedelem lehetséges Habsburg-ellenes szövetségeseit.⁵⁵ „Ez az esemény megfosztott még a reményétől is annak, hogy egyesülhessek a bajor választófejedelemmel. Ez a remény volt egyetlen alapja annak, hogy belefogtam a háborúba, amelynek nehézségeit nagyon is előre láttam”⁵⁶ — jegyezte meg a fejedelem. A spanyol örökösödési háború hadszínterén a francia fölényű korszaknak vége lett.⁵⁷ A megváltozott helyzetben az együttműködésre a francia seregekkel Rákóczi reménye szertefoszlott. A nemzetközi erőviszonyok a szabadságharc számára kedvezőtlen fordulathoz jutottak.⁵⁸

A szegedi vár ostromával felhagy, mert nem akarja a temesvári török pasának átadni. Erdélyi fejedelmi hatalma egyelőre névleges. A svéd királynál járt Ráday Pál kedvezőtlen válasszal tért vissza: XII. Károly nem szövetkezik Rákóczival a Habsburg császár és király ellen. A betegségéből éppen felépült Rákóczi „egy félig eredménytelen hadjárat után, három külpolitikai terv meghiúsulásának csalódásával” érkezik meg augusztus 20-án Gyöngyösre.⁵⁹

Június 26-án I. Lipót újból elhatározta, hogy béketárgyaló küldöttséget bíz meg, ismét Széchényi Pál érsek elnökletével. Azt hangoztatta, hogy „ez egyszer hajlandó kegyelmet adni Rákóczi híveinek és orvosolni törvényesnek látszó sérelmeiket. . . (Ebből) most már az egész világ láthatja, akárhogy bántották, sértették, nincs forróbb vágya a. . . mozgalom lecsendesítésénél, a nép megnyugtatásánál »kedvelt« országa nyugalmanak és békéjének helyreállításánál, a törvények erejének visszaszerzésénél, az azoktól eltántorodott lelkek visszatérítésénél.”⁶⁰ „. . .Parantsolja tehát Leopold. . . Széchényi Pálnak, . . . hogy Rákóczit, beszéljené reá a békességre. . .”⁶¹

Rákóczi főleg a höchstädti csata hírére még inkább elfogadta az újabb tárgyalás lehetőségét, de azzal az elhatározással, hogy fenntartja az első

⁵⁴ Szádeczky Kardoss Lajos 1993, 307. R. Várkonyi Ágnes 1986, 900—902.

⁵⁵ Windisch, Karl Gottlieb 1734, 473. Spányik, Glicer 1820, 507. Szekfű Gyula 1943, 289.

⁵⁶ Rákóczi Ferenc 1985, 138.

⁵⁷ Heckenast Gusztáv 1984, 350. Acsády Ignác 1898, 574.

⁵⁸ Heckenast Gusztáv 1953, 45. Zachar József 2003, 194.

⁵⁹ Köpeczi Béla—R. Várkonyi Ágnes 1976, 156. Sára János 2001, 331.

⁶⁰ Márki Sándor 1907, 353.

⁶¹ Szekér J. Aloysius 1808, 301.

gyöngyösi értekezletre megfogalmazott követeléseit. Bár sejtette, az uralkodó merevebb utasításokkal küldi tárgyalni követeit. „Előre tudta, hogy mint minden győzelem után, a bécsi udvar az eddiginél is jobban fog akadékoskodni” — amint azt az angol politikai körökben is ismerték.⁶²

A második gyöngyösi összejövetelt is várakozás előzte meg annak ellenére, hogy az előre lépésre kevés remény adatott.⁶³ „(Azt) tűztem ki alapelveként, hogy meghallgatok minden békére vonatkozó ajánlatot. . . Ez a nézetem csak hasznomra vált, javaslataik mindig visszataszító hatást keltettek, mert üres ígéretekből álltak. . . Ezenfelül e béketárgyalások és alkudozások a császár szövetségeseit, a mi ügyünk felé hajlították. Ez jó alkalom volt megismertetni őket a nemzet sérelmeivel, megmutatni, hogy nem cselszövésből és Franciaország érdekeiért viselünk háborút, mint ahogy azt a bécsi udvar híresztelte” — foglalta össze Rákóczi a második gyöngyösi tanácskozásra vonatkozó fő gondolatait.⁶⁴ 1.) A császári részről az előkészületben részt vett Viza János neszterfejérvári püspök, kalocsai nagyprépost és Okolicsányi Pál, aki még augusztus 5-én Szegeden a fejedelemmel tudatta, az újabb békeértekezleten közbenjáróként ott lesz az angol és a holland bécsi követ is. Ellenben Rákóczi a svéd és a lengyel követ jelenlétét is kikötötte.⁶⁵ 2.) A fejedelem megbízott tárgyalója gr. Bercsényi Miklós, gr. Mikes Miklós (egyben erdélyi küldött is), Jánoky Zsigmond udvari kancellár és Ráday Pál volt.⁶⁶ Bercsényi nagy hévvel arról szólt a szomolányi, augusztus 19-i, Rákóczihoz írt levelében, hogy „. . . örömost felvertem volna az austriai hadat”, nyomatékkal a tárgyalás sikeréhez, „de az Morva vize (áradása) nem engedi”.⁶⁷

A tanácskozás lefolyása hasonló volt az első találkozóéhoz. Az udvartartási szabályzat értelmében (5. pont) a külföldi követek elé legalább két mérföldnyire hintókat küldött a fejedelem udvarmestere. Onnan a karabélyosok és inasok csoportja szállásra vezette a követeket. A megjelenteket, küldötteket, követeket, főrangú meghívottakat a város nevében az új főbíró, Gaál János vezetésével Almásy György, Viza Pál és Országh Pál tanácsstag — a ferences barátok részéről megint P. Kiss Tamás házfőnök üdvözölte. Templomukban ismét a kalocsai érsek mondta a Veni Sanctet.⁶⁸

⁶² Márki Sándor 1907, 353. Hivatkozik Harley angol miniszter 1704. szept. 12-i, Stepany, George követhoz írt levelére. Acsády Ignác 1898, 574.

⁶³ Márki Sándor 1907, 355. Molnár József 1969, 12.

⁶⁴ Rákóczi Ferenc 1985, 138—139.

⁶⁵ Márki Sándor 1907, 354.

⁶⁶ Szederkényi Nándor 1893, 96.

⁶⁷ Bercsényi Miklós 1875, 84.

⁶⁸ Bachó László, Dezséri 1938, 37—38. Molnár József 1969, 12.

A második gyöngyösi béketárgyalást is Rákóczi nyitotta meg augusztus 28-án. Volt, mint gr. Bercsényi Miklós, aki kevésbé bízott a tárgyalás eredményességében. Bercsényi már augusztus 28-án úgy vélte, ha „a békealku nem sikerül, Gyöngyös helyett Ólmoshoz kell mennie, vagyis ólomgolyókkal lövöldözni az ellenségre”.⁶⁹

A fejedelem ismét elővette a márciusi béketárgyalás 25 pontját, kiegészítve a „*gyöngyösi resolútióval*” („*gyöngyösi válasszal*”).⁷⁰

Széchenyi érsek azzal vonta magára a figyelmet, hogy a békealkut segítő, három hónapra érvényes fegyverszünet feltételeit tette le a tárgyalóasztalra: Könnyítsen a fejedelem a várak ostromzárán, és engedélyezze a körülzártak ellátását.⁷¹ „Könnyű volt belátni, hogy a bécsi udvar ezt (a fegyverszüneti ajánlatot) nem egyébért kívánja, csak hogy kiegészíthesse azt a lovas sereget, amelyet Heister ide-oda nyargalásaival teljesen tönkretett” — jegyezte meg a fejedelem az Emlékiratokban.⁷² Rákóczi a fegyverszünetet mégis elfogadta, sőt megígérte, ha sikertelenül zajlik le a mostani tanácskozás, újabb béketárgyalásra akár Pozsonyba, akár Nagyszombatba el fogja küldeni követeit.

A fejedelem a 25 pont mellé csekély módosításokat, kiegészítéseket csatolt és a „*gyöngyösi resolútiót*”. Ezek figyelembe vételével szeptember 2-án beleegyezett az érsek feltételeibe. A további érdemi tárgyalást nem várt lépés megállította. Ezen a második gyöngyösi értekezleten megisméltődött az, ami az elsőt történt.⁷³ Hirtelenében „ekkor valami országgyűlés-féle” helyzet állt elő.⁷⁴ Az történt, hogy az evangélikus Okolicsányi Pál királyi biztosnak az izgatására az északnyugati tizenhárom vármegye protestánsainak követei is megjelentek, ezúttal hívatlanul, és (az 1645. évi linzi béke értelmében) a protestáns templomok azonnali visszaadását követelték Rákóczitól. Fenyegetőztek, ha nem hallgatja meg őket, I. Lipóthoz fordulnak, és szakítanak a szabadságharc ügyével.⁷⁵ „Ezeket... Bécsben koholták” — írta Rákóczi az Emlékiratokban.⁷⁶ Okolicsányi feltehetően, előzőleg titokban még az érsekkel is közölte szándékát. A fejedelem azt válaszolta, mint az el-

⁶⁹ Bercsényi Miklós 1875, 95. Gr. Bercsényi Miklós levele a Fejedelemehez. Nyitra

⁷⁰ Márki Sándor 1910, 37.

⁷¹ Márki Sándor 107, 354.

⁷² Rákóczi Ferenc 1985, 139.

⁷³ Száva István 1971, 152. Márki Sándor 1907, 355.

⁷⁴ Márki Sándor 1910, 37.

⁷⁵ Heckenast Gusztáv 1953, 46—47. Szekfű Gyula 1943, 297. Köpeczi Béla—R. Várkonyi Ágnes 1976, 164. Köpeczi—R. Várkonyi 11 vármegyét említ. Ugyanennyit Sereg József 2001, 61.

⁷⁶ Rákóczi Ferenc 1985, 142.

ső békeértekezlet napirendje előtt, tudniillik, az országgyűlés elé terjeszti az ügyet, ahol a kívánságaik teljeseznek.⁷⁷ A fejedelem református udvarnagya, br. Vay Ádám és az evangélikus főudvarmestere, Ottlyk György döbbenet látták a kialakult feszült helyzetet. „Miután így felfedezték azt a csapdát, amelyet a bécsi udvar állított nekem úgyszólván szavam kezesei lettek saját hitfelekezetük előtt” — vonta le a tanulságot Rákóczi.⁷⁸ Ekképpen kerülte ki azt a tört, amelyet neki az udvar ezen az értekezleten vetett. Azt, hogy elidegenítse a protestánsokat, az akkori magyarok többségét; saját magára, „a katolikus egyház ellenségére” zúdítsa XI. Kelemen pápa egyházi átkát, és ez elszigetelje XIV. Lajos francia királytól és Miksa Emánuel bajor választó fejedelemtől.⁷⁹

A felekezeti zavarkeltés elhárításával végül is elkezdődött az érdemi béketárgyalás. A fejedelem a tárgyalás idejére fegyverszünetet hirdetett. A fegyverszüneti pontokat még szeptember 2-án elfogadta, aláírta, és elküldte Okolicsányival Bécsbe I. Lipótnak. Az uralkodó az aláírásával megerősítette. Ezután a provokációjával felsült Okolicsányi helyett tárgyalni Szirmay Istvánt küldte Széchényi mellé Gyöngyösre. Bizonyára keményebb egyezkedési pontokkal. Szirmay útközben értesült, a béketárgyalás még szeptember 12-én egyezség nélkül befejeződött.

Szeptember 12-én hadi kíséretével a fejedelem távozott Gyöngyösről. Selmechányán akarta a béketárgyalást folytatni, ezért Széchényi Pál érsek is vele tartott. Az úton Rákóczi kitérővel a vihnyei fürdőbe ment, hogy ott gyógyítsák.⁸⁰ Így aztán Szirmay már nem is Gyöngyösre igyekezett hanem a fejedelem táborába. Valószínű, 20-án, Ipolyságon találkozott is vele.

Bár a második gyöngyösi béketárgyalás is sikertelenül végződött, két mozzanatot méltán hangsúlyozhatunk. Az egyik — szeptember 2-án béke helyett Rákóczi aláírásával legalább fegyverszüneti egyezmény jöhetett létre.⁸¹ A másik — nyílttá vált az, hogy a fejedelem folytatja az értekezletet, és tárgyalás útján a fegyverszünetről a békekötéshez akar eljutni. Elhatározását eleve az október 31-ig szóló fegyvernugvás és a jelzett nap előtt már október 21-én elkezdett, továbbfolytatott selmeci béketárgyalás igazolta.⁸²

II. Rákóczi Ferenc további béketárgyalásainak sorát a két gyöngyösi értekezlet nemcsak elindította, és alapozta, hanem azoknak a tanulságait

⁷⁷ Szederkényi Nándor 1893, 96—97. Márki Sándor 1907, 355.

⁷⁸ Rákóczi Ferenc 1985, 140.

⁷⁹ Márki Sándor 1907, 355—356. és Sereg József 2001, 61.

⁸⁰ Rákóczi Ferenc 1985, 142. és Bachó László, Dezséri 1938, 39.

⁸¹ Köpeczi Béla—R. Várkonyi Ágnes 1976, 164. Asztalos Miklós 2000, 168.

⁸² Severin, Ioannes 1778, 253. Szekér J. Aloysius 1808, 301. Spányik, Glicer 1820, 507. Acsády Ignác 1898, 576—577.

történelmi jelentőségűvé is avatta. A mátraaljai kis mezővárost pedig ezek a tárgyalások mind a hazai, mind a nemzetközi események sorában emlékeztetessé tették.

Jegyzetek

- Acsády Ignác 1898. Magyarország története I. Lipót és I. József korában. (1657—1711) = Szilágyi Sándor szerk.: A magyar nemzet története, VII. köt. Budapest.
- Asztalos Miklós 2000. II. Rákóczi Ferenc és kora. Budapest, (1934).
- Bachó László, Dezséri 1938. Gyöngyös város Rákóczi idejében. Gyöngyös.
- Balla Antal 1934. II. Rákóczi Ferenc élete = Lukinich Imre szerk.: Rákóczi Emlékkönyv halálának kétszázéves fordulójára. I. köt. Budapest.
- ifj. Barta János 2000. A tizenharmadik század története. Magyar Századok, 9. köt. Szekszárd.
- Beöthy Zsolt 1899. A magyar irodalom története. A legújabb időktől Kisfaludy Károly felléptéig. II. kiad. Budapest.
- Bercsényi Miklós 1875. Gróf Bercsényi Miklós főhadvezér és fejedelmi helytartó levelei Rákóczi fejedelemhez 1702—1712. I. köt. (1704—1705) = Thaly Kálmán: Archivum Rákócziánium, II. Rákóczi Ferenc levéltára IV. Budapest.
- Forgács Ferenc 1929. Gyöngyös története = Erdős Tivadar szerk.: A Gyöngyösi Állami Koháry István Reálgimnázium Értesítője az 1928—29. iskolai évről. Gyöngyös.
- Fridrich, Urban R. P. F. 1759. Historia seu compendiosa descriptio provinciae Hungariae ordinis minorum S.P. Francisci. . . Cassovia.
- Gebei Sándor (2003). II. Ágost lengyel király és a magyar ügy, 1701—1703. In: Hadtörténelmi Közlemények, 2003/3., 776—802.
- Gorové László, Gattáji 1876. Eger városának története. Eger, (1828).
- Heckenast Gusztáv 1953. A Rákóczi szabadságharc. (1703—1711). Budapest = A magyar nép története. Budapest.
- Heckenast Gusztáv 1984. A szabadság kitörése és felfelé ívelő szakasza = Borus József: Magyarország hadtörténete [1]. Budapest.
- Karácsonyi János 1922. Szt. Ferenc rendjének története. I. köt. Esztergom.
- Kolosvári Sándor—Óvári Kelemen 1899. Corpus Juris Hungarici. Magyar Törvénytár. 1000—1526. évi törvénycikkek. Budapest.
- M. Kovács János 1742. A Magyar Kronikának röviden lerajzolt sémmája. Posony.
- Köpeczi Béla—R. Várkonyi Ágnes 1976. II. Rákóczi Ferenc. 2., átdolgozott és bővített kiad. Gyoma.

- P. Kőnig Kelemen 1931. Hatszázéves ferences élet Szécsényben 1332—1932. Vác.
- Leskó József 1907. Adatok az egri egyházmegye történelméhez, IV. köt. Eger.
- Márki Sándor 1907. II. Rákóczi Ferencz. I. köt. 1676—1707. Budapest.
- Márki Sándor 1910. A gyöngyösi békeértekezlet 1704-ben = Stiller János szerk.: Gyöngyösi Kalendárium 1911. évre. Gyöngyös.
- Molnár József 1969. Emlékképek a Mátra vidékéről. Kézirat. Budapest.
- Nagy Béni 1909. Heves vármegye története = Borovszky Samu szerk.: Heves vármegye. Magyarország vármegyéi és városai. Magyarország monografiája. Budapest.
- Nagy József 1978. Eger története. Eger.
- Pados János 1862. Szécsény Pál kalocsai érsek életrajza. Pest.
- Péter Katalin—Somogyi Éva 1982. Magyarország történeti kronológiája. II. köt., 1526—1848. Budapest.
- II. Rákóczi Ferenc 1942. Emlékezései és vallomásai. Ford.: Geréb László. Budapest.
- Rákóczi Ferenc 1985. Emlékiratok. Rákóczi Ferenc fejedelem emlékiratai a magyarországi háborúról, 1703-tól annak végéig. Ford.: Vas István. Debrecen (1717).
- Sára János 2001. A Habsburgok és Magyarország. (950—1918). Gyoma.
- Sebők László, Ethei 1880. Gyöngyös és vidéke története. Gyöngyös.
- Sereg József 2001. Vitézek és vezérek a Mátraalján (1000—1849). Budapest.
- Severin, Ioannes 1778. Conspectus historiae Hungaricae. Posoni et Cassovia.
- Spányik, Glicer 1820. Historia Pragmatica Regni Hungariae compendio proposita. Pest.
- Szabó György Piusz 1921. Ferencrendiek a magyar történelemben. Budapest.
- Szádeczky Kardoss Lajos 1993. Szádeczky Kardoss Lajos: A székely nemzet története és alkotmánya. Budapest, (1927).
- Szakály Ferenc 1990. Virágkor és hanyatlás. Magyarok Európában. II. köt. Dabas.
- Száva István 1971. A nagyságos fejedelem. Debrecen.
- Szederkényi Nándor 1893. Heves vármegye története, IV. köt. Eger.
- Szekér J. Aloysius 1808. Magyarok eredete. . . II. köt. 2. kiad. Pest.
- Székfi Gyula 1943. Magyar történet = Hóman Bálint és Székfi Gyula szerk.: Magyar történet, IV. köt. Budapest.
- R. Várkonyi Ágnes 1986. Az önálló fejedelemség utolsó évtizedei = Makkai László—Szász Zoltán szerk.: Erdély története, II. köt., 1606-tól 1830-ig. Budapest.

- R. Várkonyi Ágnes 1989. R. Várkonyi Ágnes: Szabadságharc az állami önállóságért = Ember Győző—Heckenast Gusztáv főszerk.: Magyarország története 1686—1790. 4/1. köt. Budapest.
- Windisch, Karl Gottlieb 1734 Kurzgesasste Geschichte der Ungern von den altesten, bis auf die issigen zeiten. Pressburg.
- Zachar József 2003. „Egy ezred évi szenvedés”. Martonvásár.

Rövidítések

Ford.	Fordította
főszerk.	főszerkesztő
GYFL	Gyöngyösi Szent Ferenc Rend Levéltára (Gyöngyös, Bp.)
HML	Heves Megyei Levéltár (Eger)
K.	Kiadó
kiad.	kiadása
Kk.	Könyvkiadó
Kny.	Könyvnyomda
köt.	Kötet
Lny.	Lapnyomda
szerk.	szerkesztő
Vö.	Vesd össze